

IV.

Kgl. Konfessionarius Johan Frawen.

Til de mærkelige kirkelige Begivenheder i Aaret 1733 hører ikke mindst Konfessionarius Frawens¹⁾ uventede og heftige Optræden mod Pietisterne og hans derved foranledigede Afskedigelse fra den høje kirkelige Stilling, som han indtog. Blandt Heibergs Samlinger findes et Udkast til en Fremstilling af Katastrofen²⁾, som her først skal meddeles med nogle Ændringer og Tilføjelser.

Ved Konfessionarius Frawens Optræden mod Pietismen fik Grev Stolberg en Lejlighed til at gribe stærkt og afgørende ind i de kirkelige Forhold og navnlig til at rette et Slag mod det ortodoxe Præsteskab.

Frawen havde hidtil været anset for Pietisternes Ven. Da der imidlertid kom Uro i Lejren, blev han opskræmmet, og af Biskop Worm lod han sig bevæge til at stille sig imellem den fremstormende Bevægelses Modstandere³⁾. Han benyttede saa Lejligheden, da han 14 Dage efter Kongens Hjemkomst skulde prædike i Fredensborg Slotskapel 19. Sønd. e. Trin. (¹¹/₁₀ 1733), til at rette et kraftigt An-

¹⁾ Saaledes skrev han selv sit Navn. Nu skrives det alm. Frauen. Jeg har beholdt den rette Form af Navnet. *H. F. R.*

²⁾ Heibergs Kilder har særlig været Breve og Aktstykker i Wernigerodes Arkiv sammenholdte og supplerede med Dr. H. L. Møllers Fremstilling, der er grundet paa Studier i samme righoldige Arkiv.

³⁾ Jeg ved ikke, hvorfra Heiberg har denne Bemærkning. *H. F. R.*

greb paa Pietisterne. Med stor Veltalenhed og i de voldsomste Udtryk skildrede han dem som »den itzige hykkelske Verdens Farisæere. Fordum havde de indsneget sig udi alle Collegier; nu vare de i Kongers Hoffer, ret som Edderkoppen i Kongesalen. Prov. 30«.

Idet Frawen med dette Udtryk vistnok sigtede til Grev Stolberg, fortsatte han med i de kraftigste Ord at tale om »vore Tiders Sværmere og nye Helgene«, som han ønskede »aldrig havde været og aldrig maatte komme i vores høje Hof«, men »at Kongen paa sin Stol vilde adsprede disse Skalker fra sine Øjne. Prov. 20«¹⁾.

Frawen kunde egentlig ikke siges at have adlydt den fire Dage før udgangne Forordning, der paabød Præsterne »at afholde sig fra al Skælden og Larmen, især mod de saakaldte Pietister«. Alligevel lod Kongen Prædikenen passere, for saa vidt som han nøjedes med at afkræve Prædikanten en Erklæring. Frawen indsendte derfor d. 29. Oktober til Kongen en længere Skrivelse²⁾, der skulde retfærdiggøre hans Handlemaade. Han havde, erklærede han, i Sinde at blive ved med at prædike, »som Guds Ord og min Samvittighed kræver det, men iøvrigt overlade min allernaadigste Konge at gøre og handle med mig efter sin Samvittighed«. Men denne Erklæring vandt ikke Kongens Bifald. »Da Konfessionarius Frawen«, skriver han 2. Nov., »nylig har tilsendt Os et saadant Skrift, hvoraf ikke blot fremgaar hans Uvidenhed i aandelige Ting, men ogsaa hans Hovmod og Forglemmelse af den Os skyldige Respekt, saa vil Vi, at han skal erklære sig over følgende Spørgsmaal«. Herefter følger en Del Spørgsmaal, som var beregnede paa at sætte Frawen fast³⁾. Disse besvaredes d. 6. November af Frawen⁴⁾, og Kongen overgav saa hele Sagen til Stolbergs Betænkning. I det denne tilbagesendte

¹⁾ Den vigtigste Del af denne Tale er meddelt i Kh. Saml. 3. IV, 78—80.

²⁾ Tysk Kopi med Baron Söhlenthals Haand i Wernigerode.

³⁾ Brevet og Udkastet til Spørgsmaalene i Wernigerode Arkiv.

⁴⁾ Tysk Kopi med Söhlenthals Haand smst.

Kongens Skrivelse samt »de afskyelige Bilag, som Konfessionarius havde ladet udgaa«, benyttede han Lejligheden til at slaa løs paa Præsteskabet. »Jeg frygter«, skriver han »at Gejstligheden i den Anledning vil danne eller har dannet en Ligue, for under Religionens Skin at soutenire deres utaalelige Hauteur; jeg kan altsaa ikke andet end tilraade, at D. M. efter eget Skøn tilkendegiver Deres høje Vilje. — D. M. har hidtil intet forordnet, som strider mod Guds Ord, den augsburgske Konfession eller Lovene, og desuden staar det i Deres Magt at forandre Lovene«.

Denne Betænkning blev afgivet, mens Stolberg endnu var i København. Efter sin Hjemkomst til Wernigerode vedbliver Greven at puste til Ilden, idet han raader Kongen, »hvis Gejstligheden og Konfessionarius skulde blive ved som hidtil, da at bruge al Rigueur; thi de kan rotte sig sammen, som de vil, saa kræver E. K. M.s høje Respekt og Sikkerhed at vise dem, at De er Konge. Veed D. M. ikke bedre, saa er der Grund nok til at dimittere Konfessionarius, hvorved sikkert en Forskrækkelse vil paakomme de andre«.

Frawen var imidlertid i sine Prædikener paa Fredensborg vedbleven at angribe Pietisterne, hvorfor Kongen tre Gange ved Hofmarskal v. Gram havde ladet ham advare om, at han skulde afholde sig fra al Skælden og Smelden; dog fik han Lov til atter at prædike for Kongen. Denne Tilladelse benyttede han imidlertid paa en ejendommelig Maade, idet han indledte sin Prædiken med Ordene fra Gal. 4:16: »Er jeg da bleven Eders Fjende ved at tale Sandhed til Eder«?

Længe havde Kristian VI baaret over med Frawen; men den 17. Novbr. havde han erklæret, at da Frawen »havde sat al Respekt til Side, kunde han ej være Konfessionarius mere; dog maatte han gerne vedblive at prædike, naar han vilde afholde sig fra alle anstødelige Talemaader«¹⁾.

¹⁾ Ark. i Wernigerode.

Stolberg, der vel næppe endnu havde faaet Kundskab om denne Bestemmelse, skrev 22. Novbr. til Kongen, hvis Mangel paa Lyst til at tage det afgørende Skridt han kjendte: »D. K. M. vilde efter mit Skøn gøre bedst i at dimittere ham fuldstændig uden at give ham nogen anden hverken høj eller ringe Stilling igen; thi dette vil indjage Gejstligheden mere Skræk«¹⁾.

Geheimeraaderne Rosenkrantz og L. Plessen søgte imidlertid at hjælpe Frawen. Stolberg skriver derom til Kristian VI (28. Nov.): »At begge Geheimeraaderne gerne saa', at Konfessionarius blev hjulpen, kan jeg godt forstaa; men jeg kan for Følgernes Skyld ikke med god Samvittighed raade D. K. M. dertil. De faar ikke saa snart igen saa god en Lejlighed. Gud give, at Ministrene havde saa megen Tolerance for det gode, som D. M. her lægger for Dagen; men Gud har givet D. M. selv Evne til at svare og tale; Han vil tilvisse i Fremtiden staa Deres Maj. kraftig bi; lad kun alt komme an paa Ham«. Kongen havde tænkt at give Frawen hans fulde Gage i Pension og lade ham vedblive med at prædike, hvortil Stolberg (1. Dec.) erklærede, at han ikke vilde have raadet til at vise en saadan Mildhed, »idet Konfessionarius derved har Lejlighed til naarsomhelst at foraarsage D. K. M. ny Chagrin«. »Det var bedre«, skrev han nogle Dage efter (12. Dec.), »at sætte Frawen paa Landet, end at De hver Søndag skal leve i Fare for at blive chagrineret. Gud give Dem atter en from Mand«²⁾.

Inden dette Brev var naaet til København, havde Frawen dog faaet sin endelige Afsked. Paa 3. Søndag i Advent (13. Dec. 33) havde han nemlig prædiket om Johannes Døberen, der var kastet i Fængsel af Herodes, og havde udlagt sin Text saaledes, at Kongen følte sig højlig fornærmet, hvorfor han faa Dage efter tilskrev sit Conseil, som følger³⁾:

¹⁾ H. L. Møller, S. 49.

²⁾ Wernigerodes Arkiv.

³⁾ J. Møllers Oversættelse (i Mnemos. II, 71—3) af den tyske Original er her benyttet.

Frederiksberg den 16. Dec. 1733.

Messieurs!

Confessionarius Frawen har forgangen Søndag holdt en saa utilbørlig Prædiken, at Vi ikke mere kunne eller ville høre ham uden vor Despect. Det synes, han vil opkaste sig til Martyr; men imellem ham og Johannes, og imellem Os og Herodes er, Gud ske Lov! en stor Forskjel. Han har sagt, at Johannes aldrig var større end i Fængslet; han havde tydeligen sagt Herodes Sandheden og derover tabt alt; de Statskloge (die politici) ville vel have, at man skal oversee store Herrers Fejl; men saaledes havde Johannes ikke gjort, og i denne Politik kunde han ikke godt finde sig; han var af den Mening, at offentlige Forargelser ogsaa maatte straffes offentligen. Alt dette har han sagt, saavidt Vi kunne erindre, og endnu meget mere, som Vi just ikke besinde Os paa. Han har holdt denne Prædiken, efterat Vi nyligen, 3 Søndage efter hinanden, have ladet ham paa Fredensborg advare ved Marschal Gramm, om at han skulde afholde sig fra al Skjælden og Smelden, hvorom han ikke har brudt sig; og da Vi havde igjen permitteret ham at prædike for Os, dog med den expresse Condition, at han skulde afholde sig fra alle fornærmelige Taler, har han dog atter gjort det saa grovt, ikke alene i denne anførte Prædiken, men i den allerførste Prædiken, som han igjen holdt for Os, tog han Sproget Galat. 4,16 til sin Indgang. Da det nu af alt dette fremlyser klart nok, at Manden ikke ved al vor Godhed og Taalmodighed vil lade sig bringe tilrette og være Øvrigheden lydig efter Guds Befaling, hvorfra Ingen er befriet efter Skriftens egne Ord, da det hedder: Enhver være Øvrigheden underdanig — herfra er ingen sort Kjortel undtagen — saa ville Vi, at vort Conseil skal lade ham komme for sig og tilkjendegive ham vort Mishag, og hvorledes vor alvorlige Befaling gaar ud paa, at han herefter ikke mere skal prædike, da han dog kun vilde prædike imod sin Øvrighed. 1000 Rdlr. ville Vi endnu af Naade lade ham beholde; men han skal

dernæst begive sig paa Landet og tilbringe sin Tid i Rolighed. Vi havde vel ladet ham sige ved Marschal Gramm, at Vi ikke mere vilde beholde ham til vor Skriftefader, men imidlertid lade ham beholde alt, hvad han havde, indtil han andensteds kunde blive forsørget, hvorefter han strax udbad sig, at han ikke maatte gjøres til Biskop, men igjen til Præst paa Jægerspris, hvorpaa vi ogsaa strax var betænkt, men efterat Vi have set hans Opførsel og hans Ulydighed imod den ham af Gud satte Øvrighed, saa kunne Vi med god Samvittighed ikke betro ham noget Lære-Embedede, men forbyde ham al Læren og Prædiken. Han vilde gjøre vel i, jo før jo hellere, at begive sig ud af Byen. Dette er Hovedsagen, som vort Conseil skal i vort Navn sige Præsten Frawen, og derefter skriftligen aflægge sin Rapport til os. Vi forblive, Messieurs (o. s. v.).

Dagen efter (17. Dec. 1733) var Frawen indkaldt for Conseilet, der meddelte ham Kongens Villie og derpaa affattede følgende Rapport til denne¹⁾:

Allernaadigste Konge!

Saasart Deres Majestæts allernaadigste Rescript af Gaarsdato var kommet os til Hænde paa det Geheime Raads Stue, have vi strax ladet Hr. Frawen kalde til os, og betydet ham Indholdet deraf i dets hele Længde. Vi have derved ingen Forandring kunnet mærke hos ham, og efterat han i Rolighed (Gelassenheit) havde anhørt Alt, har han anmodet os om, allerunderdanigst at takke Deres Majestæt for den hidindtil nydte Naade; men hvormed han skulde have forbrudt sit Lære-Embedede, vidste han ikke, og om det ikke snarere vilde være Deres Majestæt end hans ringe Person skadeligt, hvis dette skete uden foregaaende Rettergang og Dom; Deres Majestæt maatte endnu forbeholde ham den tilforn lovede Naade og unde ham igjen sit forhen havte Præstekald ved Jægerspris tillige med Pensionen

¹⁾ Efter J. Møllers Oversættelse a. Skr.

af 1000 Rdlr., som Allerhøjstsamme i Naade havde tilstaaet ham. Ogsaa var det ham umuligt, midt om Vinteren, at flytte med sine fra Byen. Vi vide intet videre at føje dertil; men maa i dybeste Underdanighed overlade Alt til Deres Majestæts egen naadigste Foranstaltning.

Kristian VI havde strax (19. Dec.) meddelt Stolberg sin Bestemmelse om Frawen, hvortil Greven svarede (27. Dec.): »Jeg har af D. K. M^s Brev erfaret, at jeg, desto værre! ikke har bedraget mig med Hensyn til, at Konfessionarius vilde misbruge den ham givne Frihed til at prædike. Men D. K. M. skal ikke lade Modet falde, thi det er Guds vise Førelse for at aabne Deres Øjne . . . , og, naar han befinder 'Dem tro, at skænke Dem desto mere Sejr, Kraft og Velsignelse. — D. K. M. har, efter min ringe Mening, i Konfessionarius' Sag gjort vel i at gaa saaledes frem, thi det er nu engang ingen Manér, tværtimod al Respekt, offentlig at irettesætte sine Foresatte, og vi finder i den hellige Skrift, hvorledes Guds Mænd aldrig, uden den højeste Nød, glemte decorum For det onde Præsteskab er det højst nødvendigt, at de lærer at erkende, at D. K. M. uden Synode kan handle efter Deres Samvittighed; thi saa kloge er de alle, at de veed, at de af en lige sindet Synode ikke vil erholde nogen ulige sindet Dom til deres Skade. Dette er netop den Aand, hvormed de vil adlyde D. K. M.'s høje Villie og Indsigter. Men at Frawen ikke igen kommer i noget Embede, er just Guds Haand, som efter alt, hvad man kan dømme, vil løfte sit Øje over D. K. M. og Deres Lande; thi om end Bønderne ikke har noget Begreb om Religionsstridigheder, saa kan dog en slet (böser) Prædikant aldrig føre dem til en gørlig (thätiges) Kristendom, men laver kun af den et opus operatum, bringer altsaa ingen Sjæl ej blot ikke til Gud, men hindrer endog dem, som vil til Gud. Paa det Konfessionarius endnu indrømmede Opholdssted bør der vaages over, at han holder sig

stille, og derfor vilde det være godt, om hans Domicil var noget langt fra København«. —

Samtidig med, at Tanken om Frawens Afskedigelse fra Embedet som Konfessionarius modnedes hos Kongen, bestemte denne sig til ganske at afskaffe Titelen »Konfessionarius« (Skriftefader), hvilket Stolberg fandt fuldstændig rigtig: »D. Maj.», skrev han 12. Dec., »har at skrifte for Gud og behøver ikke nogen daarlig katolsk Ceremoni, selv om man for de svages Skyld endnu med en vis Ret i Skriftestolen finder sig i en saadan«. Og da Frawen var bleven endelig afskediget, skrev Stolberg om den samme Sag¹⁾: »Med Hensyn til Genbesættelsen af Skriftefaderen gør D. K. M. ogsaa vel i kun at give ham Titel som Hofprædikant; men, allernaadigste Konge, bed flittigt til Gud om, at han vil skænke Dem en from Mand. Hvis jeg var i Deres Sted, bandt jeg mig ikke til nogen bestemt, men betjente mig snart af en dansk, snart af en tysk, saa faldt Grandeuren paa den første«.

Dette Raad lyttede Kristian VI forsaavidt til, som han 1735 kaldte Slotspræsten paa Frederiksborg E. Pontoppidan til dansk Hofprædikant, medens Bluhme dog som øverste Hofprædikant kom til at indtage en bispelig Stilling overfor de andre Hof- og Slotsprædikanter, og blev »Scholarcha« i Frederiksborg, som Frawen før havde været. Men hele Sagen mod Frawen havde givet Stolberg den gunstigste Lejlighed til at styrke Kristian VI's Uvillie mod det ortodexe Præsteskab, og til at rette et Spark mod Skriftestolen, som Frawen i de stærkeste Udtryk havde taget i Forsvar i den Tale, hvormed han 13. Okt. 1733 havde aabnet sit Angreb paa Pietisterne.

Saa vidt Heibergs Udkast til Skildring af Katastrofen i Frawens Liv. Hertil kan føjes nogle ret mærkelige Yt-

¹⁾ I det tidligere anførte Brev af 27. Dec. 33 (Wernigerodes Arkiv).

ringer i et Brev af 21. November 1733 fra Statholder, Grev Christian Rantzau i Kristiania til hans Ven Grev Anton Frederik Wedel Jarlsberg, der var paa Rejser i det sydlige Udland:

»Konventiklerne i Kjøbenhavn gjør endnu Uro. Ved en offentlig Forordning [af 7. Okt. 1733] er der udstedt Forbud mod forbitrede Udfald og Skjældsord fra Prædikestolen, navnlig mod dem, som man paastaar er Pietister. Konfessionarius har efter Forordningens Udstedelse frigjort sig («s'est émancipé») og har ikke prædiket siden¹⁾. Man siger endog, at han skal anbringes andensteds. Nogle giver ham Hersleb herfra og andre Ramus i Odense til Efterfølger; den første vil dog ikke vide noget derom. Konfessionarius skal ogsaa have fundet noget at udsætte paa de Bønner, som daglig foretoges i Hofkapellet under Hs. Maj.s Fraværelse i Norge efter Prinsesse Charlottes Ordre, og han skal derom have skrevet et lidet overlagt Brev til Baron v. Söhlenthal, hvem man forøvrigt, i Parenthes bemærket (jeg veed hverken hvorfor eller med hvilken Begrundelse), siger skal ansættes andensteds«²⁾.

Nogle supplerende Bemærkninger vedrørende Frawens Levned før og efter Katastrofen skal endnu her tilføjes³⁾.

Han var født i Trondhjem 31. Maj 1688. Hans Fader, Christian F., var en anset tysk Kirurg. Sikkert har Sønnen fra sin Barndom været fortrolig med det tyske Sprog,

¹⁾ Denne Notits lader sig ikke godt forene med hvad der ovenfor (S. 562) er meddelt om de Prædikener, Frawen holdt i Efteraaret 1733.

²⁾ Danske Saml. 2. R. II, 345. (Brevet er paa Fransk). At der virkelig paa den Tid har været Tanker hos Kongen om at afskedige Söhlenthal fra hans Stilling som Overhofmester hos Kronprinsen, fremgaar af Stolbergs Brev af 27. Dec. 1733 til Kristian VI. (Wernig. Ark.). Det skete dog først 1738.

³⁾ Grundlaget for Frawens Biografi er hvad der meddeles hos Zwergius, Sjæll. Clerisie, S. 814—5, der dog indeholder nogle Fejl, og hvori der siges, at Grunden til hans Afskedigelse var ubekjendt.

hvilket forklarer adskilligt i hans følgende Liv. I Juli 1705 (ikke 1706, som der almindelig siges) blev han fra sin Fødebys Skole immatrikuleret ved Københavns Universitet og tog 1707 Baccalaurgraden under sin Privatpræceptors, Dr. Casp. Bartholins, Dekanat¹⁾. Den 6. Maj 1709 tog han »omsider« theol. Attestats (Laud.) og et Par Maaneder derefter aflagde han Prædikeprøven (Non illaud.), hvorpaa han begav sig tilbage til Trondhjem²⁾. Fra hans Studenteraar bemærker en anden Nordmand, Edv. O. Schwartzkopf, i sit »Erindrings-Lexicon«: »Han bør just ej erindres for sine Studia; thi i hans første Studenteraar var han mere Martis end Minervæ Alumnus; baade de danske og tyske Burser frygtede for ham«³⁾.

I Trondhjem var Frawen en Tid lang Hører ved den latinske Skole, indtil han fik en Plads som Hovmester for »en ung Person«, med hvem han rejste til Halle, hvor han blev immatrikuleret 25. Juni 1716⁴⁾. »Her blev han over al Maade vel antagen hos den gamle [A. H.] Francke; thi han var baade anseelig af Statur og beleven i sin Tale«. Den Omstændighed, at han var det tyske Sprog mægtig, har vel ogsaa tjent ham som Anbefaling. Paa Grund af Brystsvaghed maatte han imidlertid efter en Tids Forløb opgive Rejsen. Rimeligvis har han imidlertid hjembragt en god Anbefaling fra Francke, der efter Speners Død var Pietismens ypperste Mand; thi nu tog Holsteneren Chr. Wendt, der var Missionskollegiets Sekretær og højt anskreven hos Frederik IV's fromme Sødskende, Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig, sig af Frawen og skaffede ham først Virksomhed som Korrektør i Missionstrykkeriet, og siden præstelig Ansættelse. Prinsen var nemlig Besidder af Jægerspris Slot og Gods, og da Præsten her, Hr. Bendix Lyster,

¹⁾ Univ. Matr. udg. af Birket Smith. II, 308. 319.

²⁾ Fr. Barfod, Danmarks Gejstlighed, 3. Aarg. Sp. 100.

³⁾ Danske Saml. IV, 87 ff. hvorfra ogsaa nogle Notitser i det følgende ere hentede.

⁴⁾ Zwergius a. Skr. og Kh. Sml. 4. IV, 127.

døde, blev Frawen af Prins Carl den 22. April 1721 kaldet (kgl. konfirmeret 2. Maj) til Sognepræst i Gjerlev og Draaby, under hvilket Sognekald Jægerspris hørte¹⁾. Det har dog vistnok været en Art Betingelse, at han skulde ægte Formandens Enke, Anne Juel, der var 16 Aar ældre end sin ny Ægtefælle. Bryllupet stod paa Jægerspris Slot 21. Juli 1722 og er mærkeligt derved, at ved denne Højtid var samlet en Kreds af Brudgommens nære Venner og Landsmænd — alle Trøndere — saasom Peder Hersleb, Ejler Hagerup og Ejler Kaasbøll, der, ligesom Frawen selv, kom til at indtage fremragende Stillinger i den dansk-norske Kirke, men hvis kirkelige Stade i Tiden blev ret forskjelligt²⁾.

Da Prins Carl døde 8. Juli 1729, blev Kronprins Christian (VI) Ejer af Jægerspris og har vel derved lært Frawen at kjende, der i ethvert Tilfælde havde en formaaende Velynder i Geh.-Raad C. A. v. Plessen, der havde været Prins Carls fortrolige Ven og, efter at Christian VI i Okt. 1730 havde bestegit Thronen, blev optaget i Conseilet. Det er sandsynligt, at det særlig har været Plessens Anbefaling, der har henledt Kongens Opmærksomhed paa, at Frawen var en Mand, der egnede sig for en højere Stilling. Schwartzkopf har udtrykt dette saaledes: »Hos det kongelige Par (Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig) og hos Carl Pless, deres Kammerherre, fik Frawen, for sin Pietet og økonomiske Forstand, en saadan Indgang, at da Kong Frederik IV døde, og Anna Sophie blev ryddet af Vejen, kom Prinsesse Sophie Hedevig her ind paa Charlottenborg at bo, og magede det saaledes hos K. Christian VI, at Frawen for sin forment Lemfældighed blev Konfessionarius i Lintrups Sted, da dog Hersleb burde og kunde bedst være det«.

Det er utvivlsomt, at Peder Hersleb vilde have egnet sig bedre til at være Kongens Skriftefader, end Tilfældet

¹⁾ Annal. for nord. Oldkyndighed 1856, S. 80.

²⁾ Kh. Saml. 5. IV, 711.

var med Frawen, og der er al Sandsynlighed for, at dersom Hersleb havde staaet ved Kongens Side i de stærkest bevægede Aar, vilde Udviklingen have faaet en noget anden Gænge, og Stolberg havde maaske ikke faaet saa meget at sige, som han nu fik.

Nok er det, at nu blev Johan Frawen kgl. Konfessionarius i Begyndelsen af Aaret 1731, og Søren Lintrup, der skyldte Dronning Anna Sophie sin Ophøjelse¹⁾, maatte til sin store Fortrydelse vige Pladsen for ham. — Følgende Brev²⁾ kunde tyde paa, at Frawen i den første Tid kun har været antaget paa Prøve:

Til Biskop C. Worm.

Højædle og Højærværdige Hr. Biskop!

Eftersom det indfalder, at Sognepræsten til Gjerløf og Draaby, Hr. Johan Frawen, sig paa nogen Tid her udi Staden maa opholde, saa er det Hs. Kgl. Maj.s allern. Villie, at D. Højærv. strax den Anstalt føjer, at hans anbetroede Menigheder imidlertid saaledes vorder forsynet, at ikke noget hans Embede vedkommende Forretninger bliver derover forsømt, mens vedbørligen baade inden og uden Kirken opagtet og forrettet. Hvilket jeg herved D. Højærv. vilde have communiceret (osv.).

Khavn d. 9. Januar Ao. 1731.

I. Rosenkrantz.

Det varede dog ikke længe, inden Sagen var afgjort, som følgende Kaldsbrev viser³⁾:

Hr. Johan Frawen, Kalds Brev at være Confessionarius og Hof Prædikant

C. 6tes

G. A. V., at Vi allernaadigst have beskikket og forordnet, saa og hermed beskikke og forordne Os Elskelig Hr.

¹⁾ Kh. Sml. 5. II, 412 ff.

²⁾ Oversekretærens Brevbog 1730—36. Nr. 11.

³⁾ Sjæl. Registre 1730—32, Nr. 25.

Johan Frawen, hidindtil Sognepræst til Gierløf og Draabye Sogner i Vort Land Sielland, til at være herefter Vores Confessionarius og Hof Prædikant; Thi skal hand fremdees være Os, som sin absolut og Souverain Arve Konge og Herre, huld og troe, og udi alle maader viide og ramme Vores gavn og beste, det samme med største Fliid og Iver at søge, fremme og befordre, og ald u-troskab, skade og forderv derimod af yderste magt og formue hindre og afværge, saa og, hvis hand saaledes til Vores præjudice kand fornemme og komme i erfaring om, Os strax uden nogen Persons anseelse allerunderdanigst tilkiende give; I særdeelehed skal hand have tilbørlig Inspection med Friderichsborg Skole efter Fundatzens indhold, lige som hans Formænd for hannem haft haver, desligeste Directionen for de Fattige med de andre Directeurer her i Kiøbenhavn føre, og i alle hans Forretninger sig saaledes skikke og forholde, som hans Embede udkræver, og det en Christelig, Ærekier og Kongelig tro Confessionarius og Hof Prædikant egner og vel anstaar, og hand agter at ansvare og bekiendt være, efter den Eed, hand Os derpaa allerunderdanigst giort og aflagt haver. For hvilken hans Tieniste Vi allernaadigst haver bevilget og forundt hannem til aarlig Løn og Indkomst, hvis hannem udi Vores eget particulier Kammer Reglement allernaadigst tillagt er eller vorder, som hannem, quartal-viis, rigtigen skal betales, og begyndes fra dette Vores Brevs Dato, og saaledes continuere, indtil Vi anderledes derom tilsigendes vorder. Hvorefter de vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette, ey giørendes hannem herudinden Hinder eller Forfang i nogen maade. Under Vor Hyldest og Naade.

Givet Hafniæ, Residencen den 19. Januarii A° 1731.

Den Omstændighed, at Frawen kunde prædike paa Tydsk, har vistnok tjent til Anbefaling for ham nu, da Hoffet havde faaet en mere tydsk Karakter, end det havde havt i Frederik IV's sidste Aar.

Det Embede, som Konfessionarius beklædte, var i kirkelig Henseende den Gang omtrent det mest indflydelsesrige i de forenede Kongeriger paa Grund af denne Embedsmands nøje Forhold til den enevældige Konge. Ved Siden af sit gejstlige Embede havde han tillige forskjellige andre betydningsfulde Hverv. Som Bestallingen allerede viser, var han »Scholarcha«, som det kaldtes, i Frederiksborg og Medlem af »Direktions-Kommissionen« for Københavns Fattigvæsen¹⁾. Den 28. August 1731 blev han udnævnt til Kommitteret i Missionskollegiet og i Direktionen for Waisenhuset²⁾. Den 13. Marts 1733 beskikkedes han til Medlem af Kommissionen for de lærde Skolers Reform, og samme Dag til Medlem af Direktionen for Valø Hospital³⁾. Den 27. Aug. 1733 fik han tilligemed Professor Steenbuch det Hverv at revidere Bibeloversættelsen⁴⁾.

Da Vartov Hospital laa under Fattig-Direktionen, er Frawen vistnok bleven særlig afficeret af, at Præsten her, Hr. Ole Hersleb, i Juni 1733 saa at sige brød ud, da han ikke kunde opnaa den Lempelse m. H. t. Forvaltningen af d. hell. Nadvere, som han gjorde Krav paa. Dette har vistnok bidraget til, at Frawen, der endnu i Februar 1732 af Zinzendorf stilledes forrest i Rækken blandt hans »dyrebare Fædre og Brødre« i København⁵⁾, brød med sin pietistiske Fortid.

Spørger man, hvad der bevægede Frawen til dette Brud, da er det ikke ganske let at give et tilfredsstillende Svar. Man kommer uvilkaarlig til at tænke paa, at hans Ven, Biskop Ejler Hagerup i Trondhjem, gjorde en ganske lignende Volte. Man maa formode, at de yderligggaaende Former af Pietismen har skræmmet dem begge, efter at de

¹⁾ Jvfr. foran, S. 181.

²⁾ Meddel. fra det kgl. Geh.-Ark. 1886—88, S. 142. Kh. Sml. 4. III, 38.

³⁾ Kh. Sml. 4. VI, 73 Noten. K. S. 5. II, 486.

⁴⁾ Kh. Sml. 4. III, 40.

⁵⁾ Kh. Sml. 5. IV, 766.

vare komne til at indtage ledende Stillinger i Kirken, og da særlig de voldsomme Angreb paa Skriftestolen, der, som P. N. Holsts og andres Exempel viser, kunde føre til Forkastelse af Sakramenternes objektive Betydning og meget andet i den bestaaende Kirkeorden. Derfor modsatte Frawen som Medlem af Waisenhusets Direktion sig i Efteraaret 1733 heftig Ewalds Forlangende om at fritages for at betjene andre ved Alteret end dem, om hvis Værdighed han efter indtrængende Prøvelse af deres Trosliv kunde føle sig forvisset. At Frawen ikke kunde trænge igennem i Direktionen med sin Anskuelse¹⁾, har vistnok kun bidraget til at skærpe hans Stemning mod Pietisterne. Har han kjendt den Konfirmations-Praxis, Ewald anvendte²⁾, maa den sikkert ogsaa have vakt hans alvorlige Mishag.

Edv. Schwartzkopf, der selv havde været »Skolemester, Korrektør og Translatør« i Waisenhuset under Frawens Direktorat, fortæller: »Saa snart Kongen var rejst til Norge (i Slutn. af Maj 1733), og Religionslarmen begyndtes, faldt Frawen rent fra, og blev mere forvendt end de Forvendte; han var særdeles fjendsk paa Hr. Ewalds lette Maade at koncipere paa og prædike udenfor Papiret; thi han var selv en Pendulus af Bogstaven; derfor udvirkede han just det ved Akademiet, at alle Demisprædikener skulde efterdags skrives Ord for Ord og vises Censor forud«.

Det er ganske interessant, hvad her fortælles, at Frawen har faaet indført en Skik, som endnu bestaar og vistnok jævnligen har været et Aag for de Kandidater, der skulde holde Prøveprædiken. Men den Omstændighed, at Ewald, der paa Prædikestolen var en saare veltalende Mand (i det daglige Liv var han det modsatte) paa pietistisk Vis tog det let med den skriftlige Udarbejdelse af sine Prædikener, kan dog vel næppe have været en Hovedgrund for Frawen til at optræde, som han gjorde. Snarere maa Grunden

¹⁾ Exner, Efterretn. om det Kgl. Waisenhus, S. 19.

²⁾ Se foran, S. 546—7.

søges i, at Frawen, da Grev Stolberg havde taget Ophold hos Kongen paa Fredensborg Slot, snart mærkede, hvorledes Greven fik en afgørende Indflydelse paa Kongens Sindsretning og blev hans egentlige Skriftefader, medens Konfessionarius blev gjort overflødig, noget som denne, der vistnok har haft et heftigt Sind, ikke kunde finde sig i. Nu tog han fat paa sine »Stormprædikener«, hvori han afmaled Pietisterne med de sorteste Farver — at han ved »Edderkoppen i Kongesalen« har ment Stolberg, hvad Heiberg allerede har formodet, anser jeg for højst sandsynligt. Skjönt Frawen, som Schwartzkopf siger, »fik mange kjærlige Advarsler« — højststaaende Venner fattedes ham nemlig ikke, deriblandt Prinsesse Sophie Hedevig og Ministrene — saa var »Edderkoppens« Væv ham dog for stærkt, saa han tilsidst som Fluen blev hængende deri.

Efter at Frawen 17. Dec. 1733 var bleven afsat fra Embedet som Konfessionarius og fra alle andre ham betroede Hverv, var der ikke faa, og det indflydelsesrige Personer, der gjerne vilde se ham hjulpen til et Præstekald paany. Den 16. Jan. 1734 skrev Dronningen til Stolberg: »Nu er det temmelig stille med vor Gejstlighed, efter at, Gud ske Lov! Konfessionarius er borte, som endnu indtil det sidste har gjort sig ret unyttig. Men mange interesserer sig for Frawen, saa jeg dog tror, at han igjen vil faa et Præstekald«¹⁾. Mærkeligt nok havde Stolberg imidlertid — vel ikke upaavirket af Personer, der have talt Frawens Sag — faaet Skrupler, der bragte ham til d. 14. Jan. 1734 at tilskrive Kongen, som følger:

»Hvad Konfessionarius Frawen angaar, saa kan De for Verdens Skyld nu ej andet end give ham et Præsteembede. Det kan ogsaa være, at han igjen mander sig op, da han tidligere skal have været from; men sker det sidste ikke, saa vil De se, han gjør Dem Sorg paany. Jeg tror, Gud føjer alle disse Omstændigheder sammen, for at gjøre D. K.

¹⁾ Kh. Sml. 5. III, 780 Not.

Maj. fast i Sandheden. Raadet om at veksle med Konfessionarier har jeg kun givet i den Hensigt at bryde den pavelige Autoritet, de Folk indbilder sig at have.

Skjønt Stolberg saaledes mente, at det kunde være klogt, om Kongen, efter nu saa klarlig at have vist sin Fortørnelse over Frawens Færd, dog — for Folks Skyld — viste ham Naade, saa blev det dog ved den trufne Afgjørelse, og den faldne Konfessionarius tog nu Bolig i Helsingør. Glemmt var han dog ikke, thi vi have — efter hans Afsættelse — Udtalelser af Bluhme og Söhlenthal¹⁾, der vidne om, at de bevarede hans Virksomhed i agtelsesfuld Erindring og ikke var bange for at udtale det i Skrivelser, der vilde komme Kongen for Øje. Havde han levet længere, og havde han fremdeles ønsket at komme i ny gejstlig Virksomhed, vilde det maaske været gaaet ham, som M. Hans Mossin, der ogsaa blev afsat for Angreb paa Pietisterne, men dog senere paany kom i Embede, da Kongens Vrede var gaaet over. Thi skjønt Kristian VI ganske vist i Vrede kunde gaa strængt til Værks, saa var han dog for god en Kristen til at være uforsonlig. Han følte, at han selv trængte til Tilgivelse.

Kirkehistorikeren D. G. Zwergius, hvis Fader var Præst i Helsingør, hvor Sønnen ogsaa var født, har herfra bevaret følgende karakteristiske Notits: Da Frawens Broder, Marcus F., Justitsraad og Toldinspektør i Kjøbenhavn, var død²⁾, skrev den forhenværende Konfessionarius til Kongen: »Allernaadigste Konge! Tillad en Syndere at følge en Toldere til Jorden!» hvorpaa han fik at vide, at det ikke var ham forbudt at komme og være, hvor han vilde, dog ikke til Hove.

Fra Aaret 1735 af har Frawen vistnok haft Bolig i

¹⁾ Se foran, S. 377. 532.

²⁾ Vistnok i Jan. 1735, da den hidtilværende Inspektør ved Waisenhuset, Justitsraad Seyer Mahling, blev Toldinspektør (Kh. Sml. 4. III, 43) Foruden denne Broder havde Frawen to andre Brødre, Hr. Peter Lorentz Fr., Sognepræst i Dronninglund i Aalb. St., og Dr. med. Christian Fr., Læge i Christiania (Zwergius a. Skr.).

Kjøbenhavn. Da hans Endeligt nærmede sig, laa det ham paa Hjerte at bekjende, at det fortrød ham, at han havde fornærmet Kongen, og at han begjærede Majestæternes Tilgivelse. I den Anledning henvendte han sig til Bluhme, der skriftlig forebragte hans Bøn til Kongen, som 4. Dec. 1736 svarede Bluhme:

»Det undrer Os, at den Kommission fra den forrige Konfessionarius Frawen er bleven overdraget Ham. Vi have for længe siden tilgivet ham hans Forseelse mod Os. Give Gud, at han ret maa afbøde den for Ham, og at han maa erholde Tilgivelse af Gud! Vel har han offentlig fornærmet Os; derfor skulde vel ogsaa flere vide det, at han beder Os om Forladelse. Imidlertid antage Vi denne Afbigt, og forsikre, at Vi allerede for længe siden have tilgivet ham, førend han har bedt Os derom. Vor Frelser tilgiver mig daglig saa meget; hvorledes skulde jeg da ikke af Hjertet tilgive min Næste! Med Dronningen og Fru Markgreviden vil Han (Bluhme) vel selv tale«¹⁾.

Fjorten Dage efter at Frawen havde faaet Meddelelse herom, døde han d. 20. Dec. 1736. Han blev kun 48 Aar gammel. Formodentlig er det hans gamle Brystsyge, der har gjort Ende paa hans Dage. Hans Hustru, Anne f. Juel, overlevede ham i 7—8 Aar og døde 29. Sept. 1744, 72 Aar gl. — Frawen jordedes i Holmens Kirke, »hvor hans Epitaphium staar paa en sort Sten i Muren med forgyldte Bogstaver«. Det lyder:

Her Johannes Frawen, Hans Kongel. Majest. forrige Confessionarius, som var fød i Trondhiem udi Norge d. 31. Maji 1688 og døde her i Kiøbenhavn d. 20. Dec. 1736. Hans afsiælede Legeme, som d. 24. næst efter her under blev nedsat, hviler til en glædelig Opstandelse med alle Guds Børn.

¹⁾ Mnemosyne IV, 386—7.